

JAKOBI ÁKOS – KATONA LINDA
**Megújuló régiófejlesztés
Északnyugat-Dunántúlon:
a Pannon-Kraft**

A kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézetében már több mint fél évtizede zajlik elméleti és empirikus kutatómunka egy olyan régiófejlesztési módszertan megformálásával kapcsolatban, amely nemcsak a hagyományos értelemben vett területfejlesztési eszközökben, pl. infrastruktúrafejlesztésben, vállalkozásösztönzésben vagy extenzív idegenforgalom-fejlesztésben gondolkodik, hanem elsősorban a helyi potenciálokra épülő fenntartható és kreatív elgondolásokban látja a térségi előrelépés lehetőségeit. Az intézet által gondozott Kraft elnevezésű, azaz a *Kreatív város – fenntartható vidék* elképzelés középpontjában a helyi kreatív értékekre, kulturális és társadalmi hagyományokra épülő, a lokális kapcsolatrendszereket és összekötöttséget előtérbe helyező, társadalmi, gazdasági és környezeti értelemben is fenntartható elvet követő integrált fejlesztési szemlélet áll. A program azon a meggyőződésen alapul, hogy a sikeres fejlesztési kezdeményezések és projektek kulcsa a régiók társadalmi-gazdasági, kormányzati és kulturális szereplői közötti hatékony együttműködés, azaz a nem egyedi, különálló területek döntései mentén haladó fejlesztés. Úgy is fogalmazhatunk, hogy ez egy integrált keretrendszer, amelyben az egyéni és a közösségi – pl. vállalati, városi, egyetemi stb. – érdekeket egyaránt figyelembe lehet venni. A megközelítés célja nem a rövidtávú, gyakorlati fejlesztési akciók meghatározása, hanem a hosszú és középtávú célok komplex és mélyreható (ún. „in-

depth”) megértése, s így a vállalható társadalmi, gazdasági és ökológiai fenntarthatóság megteremtése.

Módszertani kereteit tekintve a hagyományos regionális és városfejlesztési gyakorlatokkal – zöld városok index, fenntartható városok index, kreatív városok index stb. – ellentétben a Kraft-program megközelítés integrálja az úgynevezett „puha” tényezőket – kultúra, identitás, örökség – és azok hatékony menedzsmentjét az olyan „kemény tényezőkkel”, mint az infrastruktúra, az energia, a kommunikációs hálózatok és a gazdasági fenntarthatóság. A Kraft-szemlélet a fentiek valamiféle összekötött és új szintre emelt halmazát igyekszik megjeleníteni. Itt egyaránt jelen van a kvalitatív és kreatív oldal, a helyi erőforrásokra épülő, de nem a rutinokat alkalmazó gondolkodás, az újító szellem és a komplex regionális szintézis. A fejlesztési program megvalósítása sokrétű módon lehetséges, sőt az FTI-iASK már több alprogramjában is kitért a konkrét, gyakorlati megvalósítási formák értékelésére, de mindegyik háttérben alapvetően ugyanaz áll: a helyi potenciálok feltárása és az arra alapuló építkezés. A program maga – ahogyan az fentebb is már részben olvasható volt – három alapvető fejlesztési lehetőséget (itt minőséget) emel ki különösen. Az első a kreativitás és innovációs potenciál, illetve a tudástermelés képessége. Ez nyilvánvalóan belső adottságokra, hagyományokra, örökségre, kultúrára, de a kreativitás új megoldásainak feltárására is

épül. A második a társadalmi és kapcsolati tőke, a hálózati potenciál és az összekapcsoltság dimenzióinak fontosságát hangsúlyozza, kiemelve a kontextuális és kapcsolati erősségeket a sikeres fejlesztésekben az egyedi, lokális vagy elszigetelt akciókkal szemben. Végül a harmadik minőségi potenciál, amelyre a Kraft-szemlélet épít, az a legszélesebb értelemben vett fenntarthatóság dimenziója, amely egyben iránymutató elv is a rövidtávú haszonnal szemben a közép- és hosszútávú élhetőség és térségi jólét irányába történő elmozdulásban. A Kraft-megközelítés további újdonsága a vidék- és városfejlesztési tényezők közötti kölcsönös függőségek szinergiáinak azonosítása és kihasználása, ezáltal a városok és vidéki környezetük új, komplex regionális fejlesztési stratégiáinak megvalósításához szükséges feltételek teljes skálájának megfelelő feltárása.

Maga a Kraft-módszertan születése Kőszeg városhoz köthető. Evolúciójához azonban már számos település, illetve térség hozzájárult: új nézőpontok építették, új projektek alakították az eszmerendszert. A Pannon Városok Szövetségnek (PVSZ) létrejötté és a sikeres Európa Kulturális Fővárosa 2023 projekt (EKF) már olyan mérföldkövek, amelyek esetében a Kraft-módszertan létjogosultsága igazolást nyert. A gyakorlati regionális fejlesztési és helyzetértékelő munka tehát több lokációban is megkezdődött. A kőszegi intézet a szervezeti kötődései és kutatási projektjei révén különböző területi léptékű egységekkel foglalkozott, amelyek alapvetően nem a közigazgatási beosztásokhoz illeszkedően szerveződnek. A projektek a társadalmi tér természetes együttműködésének hálózatait igyekeznek/igyekeztek megragadni. Különösképpen a mezoszintű (regionális) egységeknél érezhető, valamint szükséges a közigazgatási lehatárolásoktól való el-

rugaszzkodás, főleg, amikor a Kraft relatív összehasonlítható méretű szubrégióit, illetve gyakorlati projektterületeit kívánjuk azonosítani. Ez a megközelítés szakmai körökben nem új keletű. Eszláry Károly 1947-ben publikált munkájában¹ több különböző léptékű elképzelésben is kitért a szubregionális egységek lehetséges meghatározására, mindegyik megoldásában elszakadva a közigazgatás akkori beosztásaitól (lásd: „Kismegye-rendszer”, „Középmegye-rendszer”, vagy „Nagymegye-rendszer”). Hasonlóképpen a lokális mezoszintnek Bibó István² is egy, a megyénél kisebb, de az egyedi települési szintnél nyilvánvalóan magasabb „városjárásai” szintet javasolt (lásd a jelenlegi járások gyökereit). Ezek a területi léptékű egységek számos esetben legközelebb állnak a társadalom mindennapi térszervezési ügyeihez, továbbá nagyjából ezekben határozhatók meg a kőszegi intézet egyes gyakorlati projektregiói, kutatási–fejlesztési területei is.

A Kraft-program megvalósítása, kiterjesztése Északnyugat-Dunántúl térségére eddig négy fejlesztési helyszínen kezdődött el, különböző mélységben és fókusszal, de közös szemléleti háttérrel. Mindegyik esetben egy valamelyest szűkebb, illetve egy tágabb regionális övezet is identifikálható, ahol a fejlesztő gondolkodás kiterjesztése tovább haladhat. Elsőként Kőszeg–Szombathely térsége említhető, illetve tágabb értelemben Nyugat-Magyarország és az osztrák Burgenland határ menti övezetei, amely például az Északnyugat-magyarországi fejlesztési zóna határon

1 Eszláry Károly: A magyar közigazgatás racionalizálásának főbb feladatai. = Városi Szemle, 1947. 93–115. p.

2 [Bibó István]: Közigazgatási területrendezés és az 1971. évi településhálózat-fejlesztési koncepció. Bp., 1975. 90 p., 14 térk.

átnyúló kapcsolatainak előmozdításához is hozzájárulhat. A Kraft-program másodikként említhető megvalósítási terepe a Szigetköz–Csallóköz és térsége, illetve tágabb értelemben Győr–Moson–Sopron megye győri és mosoni részei, kiegészülve az országhatár túloldalán húzódó csallóközi területekkel. Míg ebben az esetben a szűkebb térség konkrét fejlesztési projektben érintett, addig a tágabb régió a fejlesztési projekt kiterjesztéseként, valamint a stratégiai térségi partnerség – Széchenyi Egyetem, Pannonhalmi Főapátság – miatt, azaz a hálózati potenciálok fejlesztése okán is lényeges lehet a regionális fejlődésben. Veszprém és térsége, illetve a Balaton-felvidék az EKF-projekt kapcsán egyértelmű és lényeges kutatási–fejlesztési területei a Kraft-programnak. Itt a szűkebb Veszprém–Balatonalmádi–Balatonfüred zóna és a tágabb Balaton-felvidék terület mellett egy még nagyobb léptékű – ugyanakkor az Északnyugat-magyarországi gazdaságfejlesztési zóna határain már túlnyúló – területegység, a Balaton déli partját is magában foglaló teljes Balaton térség (Balatoni Kiemelt Üdülőkörzet) egyes fejlesztési elképzeléseiben is teret kaphat a kreatív, hálózati és fenntarthatósági potenciálokra építő Kraft-közelítésmód. Negyedikként Nagykanizsa és Murafölde, illetve Zala megye tágabb térsége említhető. A szűkebb terület (Murafölde) korábban elindult konkrét felmérésekkel és kutatási projektekkel érintett szubrégió, a tágabb övezet ezen túlnyúló, Keszthelytől Zalaegerszegig húzódó régiót is lefedi. A hálózati potenciál, a kapcsolati tőke és a kapcsolatok sokszor hangoztatott fontossága abban is erősödni látszik, hogy a fenti projektterületeket a PVSZ keretében összefogott városok – Keszthely, Kőszeg, Nagykanizsa, Pápa, Tata, Veszprém, Zalaegerszeg – mint konkrét együttműködő

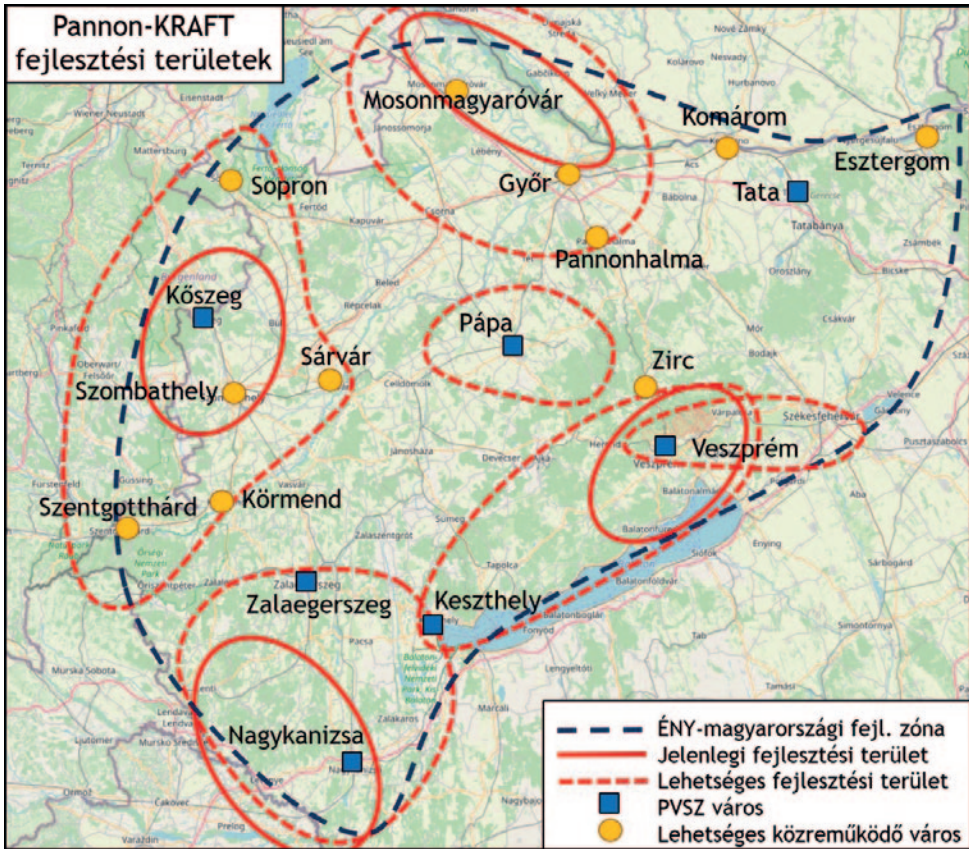
lokációk egészítik ki.³ Az ilyen típusú, legalább kezdődő összekapcsoltság az utóbbi idők gyakran elszigetelt városfejlesztési gondolkodásaival ellentétben már önmagában is innovatív eredménynek tekinthető és a tágabban értelmezett Pannon térség sikeres fejlődése irányába tett lépésként is értelmezhető. E városok együttműködése révén egy további, nagyobb léptékű régió is körvonalazódik, ahol a fejlesztési elképzelések megvalósulhatnak. Sőt, a fentebb említett szubrégiók és városok kapcsolati bővülésével az egész északnyugat-dunántúli régió bevonható ebbe a fejlesztési gondolkodásba.

A térséget érintő korábbi térszerkezeti és településhálózati modellek⁴ lokális települési agglomerációkat, illetve település-együtteseket fogalmaztak meg, miközben a kiskörzeti szintű összekötöttség mellett a regionális és makrotérségi kapcsolatok ezekben a modellekben még nem látszanak erősen, vagy éppenséggel hiányoznak. A városok (térségek) közötti kapcsolódások, avagy a hálózatosodási folyamatok például a PVSZ hálózatának erősödésével, további lehetséges közreműködő (partner) városok bevonásával előrelendíthető, s ezzel – ha nem is erős térszerkezeti relációban – kitölthetők az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban még nem látható városközi (térségközi) „terek” a regionális tudomány „belső tér” értelmezése szerint. Ez a Pannon-Kraft-program egy járulékos pozitív hatása lehet.

A Kraft-program nem statikus módszertant kínál, mind elméletben mind eszköztárában – épp az empirikus térségi

3 Részletesebben ld. erről Markovits Alíz e számban megjelent írását.

4 Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, 2014. <https://regionalispolitika.kormany.hu/nemzeti-fejlesztas-2030-orszagos-fejlesztési-es-teruletfejlesztési-konceptio> (Megtekintve: 2021. július 30.)

tapasztalatokra építve – folyamatosan fejlődik, de alapelveiben stabil: a helyi potenciálokra építően kreatív, hálózati előnyökben és fenntarthatóságban gondolkodó. A módszertan fejlődése mögött az interdiszciplinaritás adta sokoldalúság, és például a történeti sík megnyitása húzódik. A nézőpontok kiszélesítése olyan rálátást ad egy régió jelen állapotára, mely elengedhetetlen egy komplex vizsgálat végrehajtásához. A Kraft kulcsa a kreatív egyensúlyra törekvés, melyhez a vizsgált terület minden szegmensére rálátást kell találni, és rá kell tudni kérdezni az ezek viszonyában rejlő lehetőségekre is. A kulturális örökség éppoly fontos összetevő, mint a gazdasági

szféra működése, hiszen a folyamatok origójában pedig az ember áll, a környezetéhez 1000 – többségében láthatatlan – szállal kapcsolódó ember. Elkerülhetetlen volt, hogy mind a fenntarthatóság, mind a reziliencia kulcskérdéssé váljon a 21. századra. Ennek ökológiai és társadalmi vetülete adja azt a bázist, melynek stabilitása teremti meg minden más ágazat működésének lehetőségét: ép ember és ép környezet nélkül nincs fejlődési lehetőség. A jelen pandémiája pedig még inkább megerősítette mindennek fontosságát.

Az elmúlt években a kezdeti kutatói-fejlesztői szakemberállományához képest az FTI-iASK munkacsoportja

ennek megfelelően a fenntarthatóságra és a társadalmi–szociális területre fókuszáló kutatókkal is gyarapodott, s ez a bővülés – akárcsak a koncepció fejlődése – várhatóan a jövőben is folytatódni fog. Az így kiegészült kutatócsoport bázisfeladata a jelent meghatározó, a múltban tetten érhető Kraft-elemek felkutatása, azok rendszerének áttekinthetővé tétele, ehhez pedig a hálózat kutatás módszertana az egyik legfontosabb új eszköz. Csak egy konkrét példát említve: három fő csoport fókuszba helyezése – reformnemesség, zsidóság, szerzetesrendek (kiemelten a bencések) – és ezek kapcsolódási pontjainak, kapcsolódásuk dinamikájának feltárása előreláthatóan olyan meghatározó kreatív tőkeáramlást tár fel, mely magyarázatot ad a jelenben vizsgált régiók kreatív, fenntartható és reziliens státuszára is.

A Kraft-módszertan fejlődéséhez fontos hozzájárulást ad a Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete koordinálásával megvalósuló *Interreg Local Flavours* elnevezésű projekt is, amelynek keretében nyolc országban alkalmazzák a Kraft-módszertant, ezen elmélet szempontrendszer alapján a partnerek státuszjelentést és cselekvési tervet dolgoznak ki. A projekt jó gyakorlatok megvalósítására és azok eltanulására, átadá-

sára épít, így a nemzetközi tapasztalatok mind elméleti, mind gyakorlati szempontból építik, csiszolják a Kraft-módszertant.

Következő lépésként a kőszegi műhelymunka komplex módszertanának kísérleti laborja valósul meg a Szigetköz–Csallóköz térségét érintő konkrét vizsgálatokban, amelyeknek első lépésében a terület felmérése történik meg, s ennek eredményeképp egy status quo analízis rajzolódik ki, amire építve hosszú- és középtávú stratégiai fejlesztési irányok meghatározása és a nemzetközi kapcsolatrendszer feltérképezése, fejlesztése valósulhat meg azzal a céllal, hogy egy reziliens, dinamikus régió víziója a megvalósítás útjára léphessen.

A Pannon-Kraft számára az igazi léptékváltást az Északnyugat-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna kijelölése jelenti. A zónával olyan régióban gondolkodhat a kutató-fejlesztő gárda, amely történelmileg és földrajzilag is egységes terület, melynek súlypontjai a történelem folyamán dinamikusan változtak, de jelentősége valójában soha nem szűnt meg. Egységes vizsgálatára és fejlesztésére azonban eddig még nem volt igazi alkalom. A Kraft-módszertan kiterjesztésével megalapozott régiófejlesztési stratégia megalkotása az FTI–iASK hosszú távú célfeladata.

ÁKOS JAKOBI – LINDA KATONA:
DIE SICH ERNEUERENDE
REGIONALE ENTWICKLUNG IN
NORTHWEST-TRANSDANUBIEN:
DIE PANNONISCHE KRAFT

Die Kraft-Konzeption (Kreative Stadt – nachhaltige Region Entwicklung des ländlichen Raumes) ist eine integrierte Entwicklungskonzeption, integrierte, die auf die lokalen kreativen Werte, auf die kulturellen und gesellschaftlichen Traditionen baut. Die Geburt der Methode kann an die Stadt Kőszeg gebunden werden. Ihre Existenzberechtigung werden solche Ergebnisse bestätigen, wie der Beitrag zum Gewinn des Ranges der Kulturellen Hauptstadt Europas Veszprém-Balaton oder die Verwirklichung des Interreg-Projektes Local Flavours. Es bedeutet einen Maßstabwechsel, daß das Institut die Vorbereitung der Entwicklungskonzeption von Szigetköz–Csallóköz übernahm, die im Rahmen des Entwicklungsvision vom Nordwesttransdanubien – Pannon-Kraft – in Erfüllung geht.

ÁKOS JAKOBI – LINDA KATONA:
NOVEL REGIONAL DEVELOPMENT
IN NORTHWEST TRANSDANUBIA:
PANNON-KRAFT

The Kraft concept (Creative City – Sustainable Region) is an integrated development approach based on local creative values, cultural and social traditions. The birth of the methodology can be traced back to the town of Kőszeg. Results so far include a contribution to the achievement of Veszprém–Balaton – European Capital of Culture title and the implementation of the Local Flavours Interreg project. The research conducted by the Institute in Szigetköz–Csallóköz, a complex R&D project that is part of the Northwest Transdanubian Redevelopment Vision – Pannon-Kraft – constitutes a major step ahead in the development of the Kraft concept.